Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Նամուս

9

Հուսահատված, Սեյրանը կրկին վերադարձավ այնտեղ: Գիշերվա

կիսին նա ուրիշ ապաստարան չգտնելով, թախանձանքով խնդրեց, աղաչեց գինեվաճառին, որ սա թույլ տա իրան գինետանը գիշերելու:

Թուլացած մարմնով, վշտացած հոգով և փշրված սրտով, Սեյրանը քաշվել էր մի անկյուն և այնտեղ, մի կտոր կեղտոտ շորի պես շնթռված մտածում էր: Ի՞նչ էր մտածում նա: Ոչինչ: Ընպելիքների շոգու մեջ խաշված ուղեղն ի՛նչ կարող էր գործել այդ ժամանակ մի հոգնած գլխում: Այն տեսարանը, որ մի քանի րոպե առաջ կատարվեց փողոցում և որտեղ ինքը գլխավոր դերակատարն էր, այժմ նրան երազ էր թվում: Նա չէր կարողանում պարզ հասկանալ կամ երևակայել, ինչ էր պատահել և ի՛նչու համար ինքը կրկին գինետանն է գտնվում: Ընկերների խաբեբայությունը և անազնվությամբ դավաճանելով փախչելը, անվայել ու կեղտոտ հիշոցները, որ ինքն ուղղեց նորապսակներին, Ռուստամի հաղթությունը, Սուսանի գլուխը խոնարհած յուր ճակատագրին հնազանդվելը, այս բոլորը, իրարու խառնվելով, անթափանցելի քաոս էին գոյացրել անարգված և ստորացած պատանու գլխում: Ճնշված, հաղթված, ոչնչացած այդ մտքերի ծանրության տակ նա թավալվել էր և ուժ չուներ յուր տեղից շարժվելու, ինչպես յուր շուրջը ընկած դատարկ գինետկերից մեկը:

Այդ դրության մեջ էր Սեյրանը, երբ գինետան դռները բացվեցին, ներս թռավ Սմբատը: Նա բարձրացրեց աչքերի ծանրացած կոպերը:

Սմբատը թախանձանքով խնդրեց գինեվաճառին մի փոքր ջուր: Գինեվաճառը շտապեց կատարելու նրա խնդիրը: Երբ Սեյրանի հայացքն ընկավ Սմբատի երեսին, կարծես էլեկտրական թելի ծայր կպավ նրա մարմնին: Մի վայրկյանում նա ուժի գալով, բարձրացավ տեղից: Սմբատն ևս յուր կողմից նկատեց նրան: Մի քանի վայրկյան երկու նախկին ընկերները իրարու երեսին մտիկ արին, ամեն մեկը, կարծես, սպասելով ինչ պիտի ասե մյուսը:

էէ՛յ... շշո՛ւուն... շ... սկսեց Սեյրանը, բայց, չկարողանալով արտասանել ուզած խոսքերը, գլուխը կրծքին թեքեց և բերանից դուրս

թափեց գինու փրփուրը:
Սմբատի դեմքով սահեց մի ժպիտ, որ արտահայտում էր կես

զզվանք, կես խղճահարություն դեպի յուր ընկած ընկերը:

Ա՛դդա, գըգըլուխդ կփշրեմ, դարձյալ թոթովեց Սեյրանը և, աջ ձեռի բռունցքը սեղմելով, կամեցավ առաջ շարժվել, չկարողացավ:

Սմբատն այս շարժումից հասկացավ նրա միտքը: Սակայն ինքը տեղից անգամ չշարժվեց: Սեյրանը կրկին մի քանի վայրկյան թոթովեց, և այս անգամ նրան հաջողվեց արտասանել մի ինչ-որ անվայել խոսք: Սմբատը պարզ լսեց նրա բերանից թռած այդ անվայել խոսքը, որ սաստիկ վիրավորական էր նրա համար: Մի վայրկյանում նրա ականջները կարմրեցին, պռոշները սփրթնելով սկսեցին ցնցողաբար դողալ: Նա մի կողմ դնելով գինեվաճառից ստացած ջրով լի կալան, սեղմեց յուր բռունցքները և, կարծես, պատրաստվում էր հարձակվել Սեյրանի վրա: Գինեվաճառը զարմացավ: Նա մի քանի վայրկյան, բերանը բացած և կարմրած աչքերը չռած, նայում էր մերթ Սեյրանին, մերթ Սմբատին, ձգտելով երկու պատանիների այդ տարօրինակ գաղտնիքը թափանցելու: Սեյրանը, մի ձեռը սեղանին հենած, մյուսը ամուր սեղմած, աչքերը Սմբատի կրծքին հառած, անդադար տատանվում էր, երբեմն արտասանելով ին-որ անհասկանալի խոսքեր:

Ամաչիր, ամաչի՛ր, Սեյրան, տես ինչ օրն ես ընկել քո հիմարությունով, խոսեց, վերջապես Սմբատը և նույն վայրկյանին, մտաբերելով յուր քրոջ դրությունը,

վերցրեց ջրի կուլան, երեսը շուռ տվավ, որ դուրս գնա:

Սեյրանը մի քանի քայլ հետևեց նրան և կրկին կանգ առնելով, գոռաց բարձր ձայնով, որքան ուժ ուներ.

Կանգնի՛ր... ես չեմ ուզում...

Սմբատը կանգնեց և հետ նայեց:

Հա՛, չեմ ուզում կեղտոտ շորը, չեմ ուզում լպստած պատառը, տարեք ու շների առաջը գցեք, արտասանեց Սեյրանը այս անգամ բավական պարզ:

Երդվում եմ, Սեյրան, այս գիշերվա սուրբ պսակով, որ ոտներիս

տակ քեզ շանսատակ կանեմ, եթե այդ աղտոտ լեզուդ փորդ

առաջ: Քառորդ ժամից հետո հասան Ռուստամի տուն և ծանր

քայլերով մտան բակը: Այստեղ նորապսակների դեմ դուրս թափվեց կանանց և տղամարդկանց մի ուրիշ խումբ, որի գլխին կանգնած էր Սանամը մետաքսյա հագուստով զուգված ու զարդարված:

Սանամի դեմքի վրա խաղում էր զվարթ ժպիտ: Նրա՝ երիտասարդական կենդանությունից վաղուց զրկված՝ աչքերը փայլում էին ներքին գոհունակությամբ: Արդարև նրա ուրախությունն անսահման էր: Չէ՞ որ նրա իղձը կատարվում էր և, վերջապես, նրա միակ ու սիրելի որդին պսակվում էր: Նրա մայրական սիրտը զարկում էր միայն և միայն յուր որդու բախտավորությամբ: Եթե կար մի ուրիշ անձնավորություն, որ թեև ուրիշ զգացմունքներից դրդված, բայց նույնչափ այդ գիշեր ուրախ էր, որչափ Սանամը այդ Շըպպանիկն էր: Այս անգամ նա ձեռները մինչև բազուկները և գլխի կարճլիկ մազերը ներկել էր հինայով մի առանձին հոգացողությամբ: Երբ հարսանիքի հանդե՛սը ներս մտավ, Շըպպանիկը իսկույն դուրս ընկավ նորապսակների դեմ և, երկայն բազուկները վեր քաշելով, սկսեց պարել զուռնայի եղանակով:

Աստոծ շանոոր անի, այ օղուլ, Շըպպանիկը չինար բոյիդ մատաղ, բացականչեց նա, ընկնելով Ռուստամի վզովը և մի քանի անգամ համբուրելով նրա ճակատն ու թշերը:

Հետո, բաժանվելով Ռուստամից, շարունակեց պարելը:

Ղայթաղի ածեցեք, ադա՛, հրամայեց նա զուռնաչիներին և, կոնատակից հանելով մի ափսե, պահեց յուր գլխից վեր, պարը շարունակելով:

Սանամը ծոցից քսակը հանեց և մի բուռն արծաթադրամ թափեց բաժակակալի մեջ: Չորս կողմերից հանդիսականները հետևեցին նրան, և մի քանի րոպեում Շըպպանիկի ափսեն լեցվեց պղնձե, արծաթե և թղթե դրամներով: Երաժիշտների վառված աչքերը ագահությամբ ճանապարհ դրին այդ փողերը մինչև Շըպպանիկի գրպանը, որտեղից վերջինի աջ ձեռը հեռանալով, մի վիրավորական նշան արավ զուռնաչիներին: Վերջապես, Շըպպանիկը ասպարեզից դուրս եկավ, յուր հնձով բավականացած, և նրա տեղը մեջ մտավ պառավ Սանամը: Երաժիշտները իրարու աչքով արին

և ավելի սաստկացրին զուռնաների ծվծվոցը: Սանամը յուր հաստլիկ մարմինը լխլխացնելով և մինթանայի փեշերը ֆոռացնելով,

սկսեց պար գալ: Ռուստամը հնգանոց թղթադրամի ծայրը թքով թրջեց և խփեց յուր մոր ճակատին: Սուսանն յուր լղարած, դողդոջուն ձեռով հանեց մի կապույտ թղթադրամ, ամոթխածությամբ դրավ յուր սկեսրոջ ափի մեջ: Հանդիսականները ոգևորվեցին, և ամեն մեկը շտապեց յուր լուման ասպարեզ հանել: Սանամը հավաքված փողերը հանձնեց զուռնաչիներին և դուրս եկավ ասպարեզից: Այնուհետև հանդիսականներից մեկը մի մեծ ափսե բռնեց նորապսակների գլխին, և ներկա եղողները մի առ մի հերթով ձգեցին իրանց նվերները: Որը ձգեց թուղթ փող, որը ոսկի, որը մի որևէ ոսկեղեն կամ արծաթեղեն, որը մի որևէ հագստացու և այլն: Վերջապես, զուռնան դադարեց և հանդիսականները ներս մտան ընթրելու:

Սուսանին տարան կանանց բաժինը, որ Սանամի հարևանի տանն է, իսկ Ռուստամը մնաց տղամարդկանց բաժնում:

Իբրև նորահարս, Սուսանը, քաղաքի ավանդության համաձայն, պարտավոր էր ամբողջ ընթրիքի ժամանակ ոտքի վրա կանգնած մնալ: Բայց այս անգամ այդ ավանդության դեմ մեղանչեցին: Հանդիսականներից մի քանիսը, որոնք ներկա էին այս գիշերվա անսպասելի անցքին և Սուսանի ուշագնացության ականատես, համոզեցին վերջինին և նստացրին սենյակի ծայրում, հատուկ յուր համար պատրաստած փափուկ մետաքսյա մինդարի վրա: Գյուլնազն և Սուսամբարը նստեցին նրա կողքին, մեկը աջ, մյուսը ձախ: Ընթրիքի ժամանակ Սուսամբարը անդադար քչփչում էր Սուսանի հետ թաքուն, այնպես որ ոչ ոք նրանց լսել չէր կարող, մանավանդ որ բոլորը զբաղված էին ավելի ուտելով, քան նորահարսով:

Խեղճս գալիս է նրա ծնողներին, հիմա ես գիտեմ ինչ օրումն են նրանք, ասում էր Սուսամբարը:

Չեմ իմանում, թե այսքան մեղքերիս համար ինչ պատասխան պիտի տամ ահեղ դատաստանի առաջ, քչփրչաց Սուսանը:

Դո՞ւ ինչ մեղավոր ես:

Չ՛է, Սուսամբար, մեղավորն ես եմ, հորս տանջողն էլ ես եմ: Էհ, երկնային թագավոր, փառք քո զորությունին, փա՛ռք, ինչ

պիտի անեմ:
Ինքդ քեզ մի տանջիր, առանց այդ էլ վրեդ մի ոսկոր է մնացել

ու մի կաշի:

Երանի կլիներ, որ այն էլ շուտով հողի տակ փտեր, ես էլ կհանգստանայի, կհանգստանային ուրիշներն էլ: Մտիկ արա, Սուսամբար, կողքիս նստած մորս, մտիկ արա նրա երեսին, տես, թե նա ինչ օրն է ընկել: Տես, խեղճ կնիկը կոները ծոցում ծալած մոտս այնպես է նստել, որ, կարծես, իմ թաղման հանդեսն է կատարվում այստեղ: Ուրիշները ուտում են, խմում, ուրախանում, բայց նա, կարծես մյուս աշխարհ է թռել: Ախ ծնողներ, ծնողներ, սպանեցի ես ձեզ իմ հիմարությամբ:

Այս խոսքերն արտասանելիս Սուսանի աչքերից դուրս թափվեցին արտասուքի առատ կաթիլներ և ողողեցին նրա մաշված ու գունասպառ երեսը: Նա արտասուքը խեղդեց, նրա կուրծքը ծանր շնչառությունից սկսեց բարձրանալ ու ցածրանալ այնպես, որ կարծես թշվառ նորահարսը մահվան մահիճում լիներ: Հանդիսականներն այդ չնկատեցին, բացի Սուսամբարից: Չէր նկատում նույնպես և Գյուլնազը, որ, աչքերը սեղանի մեջտեղին հառած, արձանացած, նստած էր: Նրա աչքերը կորցրել էին իրանց նախկին կրակոտ փայլը, և կենդանության մի թույլ նշան էր մնացել նրանց մեջ: Նրա պշկած երեսը տեղ-տեղ ծածկվել էր կնճիռներով, և մի խորը գիծ նրա ոսկորացած ճակատի մեջտեղով ուղղագիծ անցնելով, բաժանում էր կուչկուչված հոնքերը իրարուց:

Սուսամբա՛ր, շշնջաց կրկին Սուսանը:

Հըմ, խոսիր, հոգիս, ի՞նչ ես ուզում, հարցրեց Սուսամբարը, թեքվելով դեպի նրա ականջը:

Մի բան որ հարցնեմ, ճշմարիտը կպատասխանե՞ս:

Սուսամբարը ե՛րբ է քեզ սուտ ասել, որ հիմա ասի, պատասխանեց Սուսամբարը խորը հանդիմանական եղանակով:

Ճշմարի՞տ է, որ ասում են, թե աստված ինքնասպանի հոգին առանց դատաստանի է հանձնում սատանաներին:

Այդպիսի բաների վրա խոսելու Ժամանակ չէ, հարսանիքդ է: Մեղք է, Սուսան, մի՛ խոսիր:

Չէ՛, Սուսամբար, թե ինձ սիրում ես պատասխանի՛ր:

Դատարկ-դատարկ քիչ խոսիր, քեզանից կխռովեմ:
Աստծուդ սիրես, դու քո միակ եղբորդ արևը:

Ո՛ւֆ, դե իհարկե այդպես է:

Ի՞նչպես, ինքնասպանները դժո՞խքն են ընկնում:

Հա՛:

Թե մեղք էլ չունենան, արդար լինե՞ն:

Էլ արդա՞րս որն է: Սպանությունից հետո էլ ինչ արդարություն մնաց:

Ուրիշի չի սպանում հո, իրան է սպանում էլի:

Հապա ինքը մարդ չի՞:

Բայց ինչո՞ւ առանց դատաստանի:

Հերիք է:

Ասա՛, եթե ինձ սիրում ես:

Ինքնասպանի համար դատաստան չկա: Մենք արարիչ աստուծո պատկերով ենք ստեղծված: Մարդասպանը աստուծո պատկերն է սպանում ու նրա դատաստանով է դժոխք գնում: Բայց երբ որ մարդ ինքն իրան է սպանում, նա գիտե՞ս ինչ է ասում աստծուն:

Ի՞նչ:

Տես, ասում է, ով աստված, քեզանից այնքան ամաչում եմ, որ քո պատկերովդ ինքս էլ չեմ ուզում ապրել:

Մեղա, մեղա քեզ, տեր աստված, դու չարը խափանես, շշնջաց Սուսանը հառաչելով և երեք անգամ երեսին խաչակնքելով:

Ինչո՞ւ համար էիր հարցնում:

Հենց այնպես:

Տեսնում ես, որ մեր տերտերներն էլ ինքնասպանին օրենքով չեն թաղում: Հիմա դու ասա՛ . որ մի մեռել առանց «համբիսկի» թաղվի, էլ նա ի՛նչ երեսով պիտի ահեղ դատաստանի առաջ կանգնի:

Փառք քեզ, աստված, դու բարին առաջես, ասաց կրկին Սուսանը և հետո ընկավ մտատանջության մեջ:

Մինչդեռ կանանց բաժանման մեջ նորահարսը յուր ընկերուհու հետ զբաղված էր այս մռայլ խոսակցությամբ, տղամարդկանց բաժնում նորափեսային ուրիշ միտք էր տանջում:

Ինչո՞ւ համար էին այն մարդիկ հարձակվում նորապսակների
վրա: Ո՞վ էր այն տղան, որ հիշոցներ էր տալիս: Սեյրան . . . Սեյրան,

այդ ի՞նչ անուն է, որ Սուսանի բերանից լսեց Ռուստամը: Երևի, Սուսանի բարեկամներից մեկն էր, որ հարսանիքատանը հարբել էր, Սուսանի ծնողների հետ կռվել ու եկել, որ ճանապարհին ոխը նորապսակներից հանի: Չէ, այդպես չէ, այստեղ մի բան կա, որ ոչ ոք, ոչ ոք չի ուզում ասել Ռուստամին: «Թուրք էր, շաղատանների մեկն էր», ասում են, փիե՛, նա հայերեն էր խոսում, ի՞նչպես թե թուրք էր: Չէ, անպատճառ մի թաքուն բան կա, Ռուստամի սիրտն էլ վկայում է այդ: Չէ, Ռուստամը անպատճառ պիտի իմանա, թե չէ՛ սիրտը կտրաքի:

Այդպես էր մտածում նորափեսան սեղանի շուրջը պտույտ գալով և հանդիսականներին զանազան ծառայություններ անելով: Նա յուր կասկածանքով լի հայացքը ձգում էր հերթով հանդիսականներից ամեն մեկի վրա և խորը նայում, կարծես, կամենալով կարդալ նրանց դեմքերի վրա գաղտնիքը: Բայց հանդիսականների դեմքերը ոչինչ չէին արտահայտում, բացի ուրախ տրամադրությունից գինու ու արաղի ազդեցությամբ: Ռուստամը մանավանդ ստեպ-ստեպ նայում էր Սմբատին, որ, գլուխը կրծքին թեքած, ընթրիքին չէր մասնակցում: Երբ Ռուստամը նայում էր, Սմբատը խույս էր տալիս նորափեսայի զննող հայացքներից: Ռուստամի սուր աչքերը այդ նկատում էին, նկատում և կրկնապատկում նրա կասկածը: «Նա ինչո՞ւ հաց չի ուտում, հը՞ըմ, ինչի՞ վրա է մտածում: Նա երեսիս էլ չի ուզում մտիկ անել, տե՛ս, տե՛ս, ինչպես է աչքերի տակով մտիկ անում: Տեսեք, տեսեք, պստիկ-պստիկ պատառներ է դնում բերանը ու ծամում, իբրև թե ուտում է: Չէ՛, մի բան կա, որ հացը բողազովդ ներս չի գնում: Հը՛մ, ի՞նչ բան է, բա ես չկարողանամ իմանա՞լ: Չէ՛, ես պիտի իմանամ, պիտի իմանամ . . . »

Մինչդեռ այդ կասկածավոր մտածմունքները չարչարում էին Ռուստամին, խնջույքը հետզհետե կենդանանում էր: Սկսվեցին կենացներ: Թամադան մի կարճահասակ, նիհար, կարմրադեմ, հաստ և շեկ բեղերով մի մարդ էր: Դա մի հին գրագիր էր, որ երկար տարիներ քաշքշվել էր պետական հիմնարկություններում:

Ինչպես Շըպպանիկն էր Շամախում հայտնի և նշանավոր որպես «զարանգիզի», այդպես և այս հին չինովնիկն էր հայտնի իբրև թամադա:

Ո՛ր հանդիսում, ո՛ր հարսանիքում, վերջապես, ի՛նչ ուրախության տեղերում որ լիներ, նա միշտ թամադա էր ընտրվում, և այս պատճառով քաղաքում նրան կոչում էին ո՛չ յուր անունով, այլ «թամադա-Կըճի»: «Թամադա-Կըճին» նախ և առաջ հրամայեց խմել նորապսակների կենացը:

Թագավոր-թագուհիի կենացը, հուռա՛, գոռաց նա, բաժակը բարձրացնելով:

Հափ հափ, հուռա՛, կրկնեցին հանդիսականները, բաժակները պարպելով:

Հետո «թամադա-Կըճին» հրամայեց կրկին լցնել բաժակները:

«Կնքահայր-Սոլդուշի» կենացը, դարձյալ գոռաց նա:

Հուռա՛:

Մեկ էլ լցրեք բաժակներդ:

Հանդիսականները լցրին իրենց բաժակները:

Ղոսպոդա, սկսեց թամադան, էքստըրընի օբշիյ կանպանիի կենացը:

Էքստըրընի, էքստըրընի, հափ-հափ հուռա՛, բացականչեցին միաբերան բոլոր հանդիսականները և կրկին դատարկեցին իրանց բաժակները:

Այնուհետև թամադա-Կըճին մեկ էլ լցրեց բաժակը, բարձրացավ ոտքի, ձախ ձեռը դրավ կողքին և կարճլիկ իրանը դուրս ցցեց: Հանդիսականները հետևեցին նրա օրինակին:

Ղոսպոդա՛, զա՛, սկսեց թամադան մի առանձին շեշտադրությամբ:

Զա՛, կրկնեցին բոլոր հանդիսականները:

Զդարովիե, շարունակեց թամադան:

Զդարովիե, կրկնեցին բոլորը:

Նաշեղո:

Նաշեղո:

Սմբա՛տա:

Սմբա՛տա:

Բարխուդա՛րիչա:

Բարխուդա՛րիչա:

Վի՛պիոմ:
Պի՛պիոմ:

Հափ-հափ հուռռա՛, ավարտեց թամադա-Կրճին:

Հուռռա՛, կրկնեցին հանդիսականները:

Եվ այսպես, հանդեսը կենդանացավ, երաժիշտները ոգևորվեցին: Թառի լարերը պարսիկ նվագողի թանձր հինայով ներկած բարակ մատների տակ լեզու ստացած, մի առանձին ոգևորությամբ էին արտահայտում արևելյան Մուսայի հառաչանքները: Ճիրազի երգեցողի լայն կոկորդից ինքնուրույն ներդաշնակությամբ դուրս էին հեղվում անմահ Հաֆըսի սիրահարական խոսքերը: Փոքրիկ զանգակներով զարդարված դահիրան անդադար պտույտ էր գալիս երգեցողի ձեռում:

Վերջապես, ընթրիքն ավարտվեց, և հարբած հանդիսականները շուռ ու մուռ գալով վեր կացան և սկսեցին հերթով պարել: Չպարողները և պարով չհետաքրքրվողները քաշվեցին դահլիճի այս ու այն անկյունը և խումբ-խումբ հավաքված սկսեցին խոսել ու զվարճանալ: Ամենքն ուրախ էին, ամենքի դեմքերի վրա փայլում էր բերկրություն, բացի երկուսից Սմբատից և Ռուստամից:

Սմբատը մեն-մենակ հեռացած դահլիճի մի անկյունը, ծխում էր: Ռուստամը գիժ ոչխարի պես անհանգստությամբ պտտում էր դահլիճի չորս անկյունները: Կասկածը հետզհետե նրա մեջ զորեղանում էր անսպասելի կերպով, չնայելով, որ ընդամենը մի քանի ժամ էր, որ նրա մեջ ծագել էր այն: Նա կասկածում էր ամենքին և ամեն բանի, կասկածում էր Սմբատին, կասկածում էր հանդիսականների ամեն մի առանձնախոսությանը, կասկածում էր մինչև անգամ երաժշտության այս ու այն եղանակը: Երբ նա տեսնում էր, որ հյուրերից երկուսը առանձնացած խոսում են, իսկույն մտածում էր . «Անպատճառ ինձ վրա են խոսում, ախ, եթե իմանայի ի՛նչ են խոսում»: Եվ նա զգուշությամբ մոտենում էր խոսողներին, և, երեսը նրանցից դարձնելով, թաքուն ականջ էր դնում: Բայց երբ լսում էր, որ խոսակցությունը բոլորովին մի ուրիշ առարկայի մասին է, նույն զգուշությամբ հեռանում էր, ինքն իրան ասելով . «գիտեմ ինձ վրա էին խոսում, բայց, երևի, ինձ տեսան, խոսքը փոխեցին»:

Մի անկյունում նրա ականջին հասավ մի խոսք, և նա մնաց
մեխված տեղն ու տեղը: Այս անգամ խոսողները երկու երիտասարդներ

էին, որ գինու ազդեցությունից հազիվ կարողանում էին ոտքի վրա կանգնել: Ռուստամը կանգնած էր նրանց հետևում, այնպես որ չէր նկատվում:

Քեզ ասում եմ մինչև կոկորդը, այ մինչև այստեղ, ասում էր խոսողներից մեկը, ձեռով ցույց տալով յուր կոկորդը:

Ա՛ քիշի, չէ՞, ցը՛ ցը՛:

Դու մեռնես, եթե սուտ ասեմ:

Հապա նրան թողած, ինչի՞ դրան եկավ:

Փահ, երեխա ե՞ս, հապա հե՞րը:

Չուզե՞ց:

Չէէ՛:

Խեղճ աղջիկ, հիմա ով է իմանում, սիրտը բլթբլթըմ է:

Հը՛մ, իսկի խոսք կա՞, չտեսար ինչպես սիրտը գնաց:

Տեսա, ինչպես չէ, նրան էլ տեսա:

Տղի՞ն: Ամա նամարդ ընկերները լավ փախան հաա:

Ես էլ չեմ հավատում, որ աղջիկը...

Դու իսկի ջահիլություն չես արե՞լ: Ադա՛, ջահիլ աղջիկ, ջահիլ տղա, հըմ, ասաց երիտասարդը, գլուխը խորհրդավոր կերպով շարժելով:

Աստված մի արասցե, Ռուստամը իմանա հա՛:

Երաժիշտները կրկին պարելու եղանակ հնչեցին, և խոսողները շտապեցին պարի հանդեսը:

Ռուստամի դեմքը թղթի գույն ստացավ, աչքերը վառվեցին, շրթունքները կապտեցին, ծնկները թուլացան, և քիչ մնաց թավալվեր դահլիճի հատակի վրա:

Ի՞նչ եմ անում, տղամարդ չեմ, ի՞նչ է, ասաց նա ինքն իրան, աշխատելով անտարբեր ձևանալ:

Նա բեղերը և շրթունքները կրծոտելով, մի քանի վայրկյան մնաց անշարժ:

Չէ՞, էլի համբերություն է հարկավոր, կարելի է սուտ է,

ասաց նա կրկին ինքն իրան, կարելի է այս մարդիկ նրանց թշնամիներն Տանջվիր, չարչարվիր, աչքդ ջուր արա, թե ինչ է մի պոչը կտրված

Շըպպանիկ պիտի գա ու քեզ աչքալուսի բերի: Բաս մեր աչքե՞րը, բաս մեր սի՞րտը, մենք չե՞նք ճանաչում մեր երեխին: Ո՞ւմ տանն է մեծացել նա, խալխի՞, թե մեր աչքի առաջ: Չէ՛, պիտի Շըպպանիկը մեջտեղ լինի, չէ, նրա մատը հենց խառն պիտի լինի: Վա՛յ մեզ, վայ մեզ: Հերիք է մի հուշտ, մի սխալ, հերիք է մի օր բանը ուշանա, մեկ էլ տեսար տղան կատաղեց: Մեկ էլ տեսար տղի հոր ու մոր, բարեկամների, ազգականների լեզուն փորներն ընկավ, սառան, քարացան, կապտեցին ու հարայ դալմաղալ գցեցին . «ձեր տված աղջիկը էդպես է, հա էնպես»: Տեր, տեր արարիչ աստված, տեր մեղա քո զորութենին, դու դատիր, երկնային ահեղ թագավոր: Դատի՛ր տե՛ս մեր բախտը, երեխիս բախտը, ում ձեռքումն է:

Հերիք է, հերիք է, ինձ համբերությունից մի հանիր: Մտիկ արա դուրս, տես գալիս է, թե չէ:

Գյալնազն երեսը կրկին կպցրեց պատուհանի վանդակին:

Ոտդ կոտրվի, վիզդ կոտրվի, Շըպպանիկ կնիկ, դե ե՛կ էլի:

Սիրտս ասում է, որ էլի մի բան կա, այ կնիկ, թեպետ էս լույս ցերեկվա պես պարզ իմանում եմ ու հավատում, որ իսկի բան չկա:

Համբերի՛ր . անհամբերությունից միտքդ էլ, սիրտդ էլ մոլորվում են: Իզուր տեղից վատ-վատ բաներ ֆիքր մի անիլ, այ մարդ, հոգի ունես տալու ահեղ դատաստանի առաջ:

Հըմ, հոգի ունիմ: Հոգիս, Գյուլնազ, սատանաների բաժին կլինի, եթե . . . եթե երկու սհաթ էլ Շըպպանիկն ուշանա:

Երեսիդ խաչակնքի՛ր, մեղա եկ աստծուն, չարը մտքիցդ հանիր: Ուֆ, աչքդ դուրս գա, Շըպպանիկ:

Մտիկ տուր, մտիկ տուր, Գյուլնազ:

Բարխուդարի խոսակցությունն ու շարժվածքը վերին աստիճանի տխուր և հուսահատական էին:

Ախ, գալիս է, բացականչեց հանկարծ Գյուլնազը, վեր թռչելով:

Թող գա: Չա՞ր թե՞ բարի, խայտառակությո՞ւն, թե՞ պատիվ:

Գյուլնազը շտապով դուրս գնաց:
Դիլ դիլդիլ, ա՛յ ջան, ա՛յ շոբոշ, լսվեց դրսից Շըպպանիկի

սուր ձայնը:

Բարխուդարը մի հառաչանք արձակեց կրծքից:

Նե՛րս վազ տուր, ա կնիկ, աչքդ լյուսի, խալաթս, ա կնիկ, ա մարդ, Շըպպանիկի գլխին մին թազա շալ, յա չարշով, յա թոռ, ա աբրուշումի քյալայաղի:

Այդպես բացականչելով և պարելով ներս վազեց Շըպպանիկը:

Բարխուդարի մռայլ դեմքի վրա մի քանի վայրկյան փայլեց ուրախության մի ժպիտ այնպես, ինչպես երբեմն ձմեռային մռայլ երկնքում արեգակն է ամպերի տակից փայլում:

Խալաթը գլխիդ է, բացականչեց Գյուլնազը, մի նոր և նուրբ բրդյա շալ ձգելով Շըպպանիկի գլխին:

Արևի լուսի պես պարզ: Ասսու հարաշտարակի պես սուրբ. առա, դա Սանամն ա խրկալ ձեզ աչքալույսի:

Շըպպանիկը գրպանից հանեց և Գյուլնազին տվավ մի մեծ կարմրափայլ նուռ, որ զարդարված էր ոսկյա թերթիկներով և վրան մի քանի մեխակներ ցցած: Բացի դրանից նա թաքուն Գյուլնազի ձեռը դրեց և՛ մի ճերմակ լաթի կտոր, որի վրա Գյուլնազը, մի խորհրդավոր հայացք ձգելով, իսկույն թաքցրեց փեշի տակ:

Աս շալը կնկանդ խալաթը, բաս քո՛ւնը, ա մարդ, դարձավ Շըպպանիկը Բարխուդարին, համարձակորեն երկու ձեռներով բռնելով նրա օձիքից:

Բարխուդարը ձեռը տարավ յուր գրպանը, հանեց մի հինգ մանեթանոց թղթադրամ և խփեց Շըպպանիկի ճակատին, մի խորը հառաչանք արձակելով

կրծքից: Այդ վայրկյանին, կարծես, վշտացյալ հոր կրծքից վայր ընկավ մի ահագին ժայռ, և նրա նիհար ու դալկացած ծերունական դեմքը փայլեց քաղցր ժպիտով:

Տեսնում ե՛ս, Բարխուդար, ե՛ս քեզ ասում էի, որ իմ երեխան հրեշտակի պես անմեղ է, ասաց Գյուլնազը, ուրախությունից դողալով:

Բարխուդարը քեզանից լավ էր իմանում, որ անմեղ է, թող մարդկանց լեզուները չորանան: Օրես դեն էլ ես պարզերես եմ աշխարհում, բացականչեց Բարխուդարը և սկսեց ծխախոտի չոր

տերևները ափերի մեջ տրորել, որ չիբուխը նորից լեցնի:
Կուժ ծախողանց Սեյրանի բիբիկը ջուր իլի, թո՛ղ հիմի

դյուշմանները ճաքեն, տրաքեն, բղավեց Շըպպանիկը, կրծքին երկու ձեռներով խփելով:

Դեհ, Շըպպանիկ, գնանք, հրավիրեց Գյուլնազը:

Քինա՛նք, քինանք, հա՛նց աս մընութիս քինա՛նք, խնամիանք քեզ ան սպասըմ:

Գյուլնազն անցավ մյուս սենյակը, հագուստը փոխեց և Շըպպանիկի հետ շտապով գնաց Սանամանց տուն:

Բարխուդարը մնաց միայնակ: Նա մոտեցավ մյուս սենյակի դռներին, բաց արավ, նայեց ներս և կրկին փակեց: Հետո նա հետ դարձավ, արխալուղի թևի միջից դուրս հանեց մի բավական երկայն պարան, որը շատ սապոնված լինելուց փայլում էր: Հետո գդակը գլխից վերցրեց, դրավ մի կողմ և պարանը ձգեց հատակի վրա յուր ոտների տակ: Նայելով աջ ու ձախ, Բարխուդարը չոքեց պարանի առաջ, երեսը դեպի արևելք, ձեռները խաչաձև դարսեց կրծքին և, գլուխը քիչ թեքելով դեպի աջ ուսը, աչքերը հառեց սենյակի առաստաղին: Նա աղոթում էր: «Տեր, ամենակարող աստված, տեր ամենակարող աստված, շնորհակալ եմ, հազար անգամ շնորհակալ եմ, որ դու քո կարող զորությունով ազատեցիր ինձ էս չար մտքից: Փառք քեզ, մեծ է քո զորությունը: Դու չթողիր, որ իմ մեղավոր հոգին սատանաների բաժին լինի: Բաշխիր, տեր աստված,

բաշխիր, չար սաթայելը ինձ մոլորեցրել էր, աչքերս սևացրել էր, ես քեզ մոռացել էի: Երեխաս անմեղ էր, անմեղ էր, ես էլ հավատում էի մտքումս, բայց էլի չարը ինձ մի քանի սհաթ համբերությունից հանեց, մոլորեցրեց: Ումուդ եմ, ողորմած աստված, որ հիմա կբաշխես, մեղա եմ գալիս, առաջիդ չոքած աղոթք եմ անում, ոտներդ լիզում եմ»:

Բարխուդարը գլուխը թեքեց կրծքին և արխալուղի թևով սրբեց աչքի արտասուքը: Այնուհետև նա կրկին գլուխը բարձրացրեց և մի րոպե ևս փնթփնթաց քթի տակ և, գդակը ծածկելով, բարձրացավ տեղից: Նրա դեմքն այժմ խաղաղ և հանգիստ էր: Նա պարանը

շպրտեց մի անկյուն: